
Sisujuht

Pisikesed puidust linnad, inimesed sees 16

Ene-Margit Tiit, Statistikaamet

Linnalaste muretud mängud 34

Helena Grauberg, Tartu Mänguasjamuuseum

Noor Eesti riik oli hariduseusku 50

Karmen Trasberg, Tartu Ülikool

Arstid võistlesid ravitsejatega 68

Anna Rinaldo, Eesti Tervisemuuseum

Argisest kartulist pidulaua kaaviarini 84

Anu Kannike, Eesti Rahva Muuseum

Moodne Eesti perenaine 100

Anu Kannike

Kohtume kohvikus! 118

Kadri Bank

Langebraun lauale! 136

Anne Ruusaar, Eesti Ajaloomuuseum

Gurmaanide paradiis Tallinna vanalinnas 152

Anu Kannike

Kombekool tõelistele daamidele ja härradele 170

Kadri Bank

Värsked tuuled linnakodus 184

Triin Ojari, Eesti Arhitektuurimuseum

**Puusärgivabrikust vineeritööstuse
tipptegijaks 200**

Kadri Bank

**Johannes Lorup puhus elu sisse
Eesti klaasitööstusele 216**

Anne Ruusaar

Maailmamood jõuab Eestisse 234

Kai Saar

Mart Jänes ja tema kaubamaja 252

Kadri Bank

Jõuka eestlase autorõõmud 268

Riho Paramonov

Sportlasteks sirguti linnas 286

Kaarel Antons, Eesti Olümpia- ja Spordimuseum

Noore Eesti Vabariigi teatrielu 310

Krista Sarv, Eesti Ajaloomuseum

Eestlased õppisid rannamõnusid nautima 328

Anu Järs, Eesti Rahva Muuseum

Loe lisaks 348

Nelja-aastane Anne koos pangas töötava isa Endrikuga oma varakambri juures 1940. aasta jaanuaris Tallinnas.

Linnalaste muretud mängud

Eesti ajal said linnalapsed maalastega võrreldes pühendada rohkem aega mängimisele ning neil oli ka ihaldusväärseid poemänguasju. Kõigile lastele ühtviisi pakkus enim lusti sõpradega õuesolek.

Linnalapsed mängisid juba enne sõda poeeludega. Heal järjel peres oli lapsel koguni oma tuba, mida sisustas nukumaja ühes rohkete mänguasjadega. Fotol Tartu fotograafi Hans Voolmanni tütar Vaida.

HANS VOOLMANN / EESTI RAHVA MUUSEUM / ERM FK 2957:543

Jõukate perede lastel olid 1920.–1930. aastail enamasti avarad elamistingimused, lapsehoidja, eraviisilised klaveri-, tantsu- ja võõrkeeletunnid, seltskondlikud vabaõhuüritused, suvised väljasõidud kaunitesse Eesti paikadesse ja kuurortidesse ning isegi välisreisid. Vanemad panid lapsed paar aastat enne kooli mainekasse eralasteaeda ja seejärel eraõppeasutusse, et tagada võimalikult hea haridus. Ema-isa tutvusringkonnas puutus laps kokku eelkõige sarnase päritoluga mängukaaslastega. Koorekihi lapsed said sünnipäevi tähistada suurejooneliselt ning mänguasjad olid neil uhkemad kui eakaaslastel.

Keskmisel järjel ühe või kahe lapsega linnapere elu oli aga üpriski mõõdukas. Tihti elati üüri- või ametikorteris, kus omaette lastetuba polnud. Tavaliselt anti lapsele ühes ruumis nurgake mööblitükkide ja mänguasjade tarvis. Kõik lapsele vajalik oli olemas, suuremaid väljaminekuid aga kaaluti alati hoolikalt. Töölispered pidid pahatihti hakkama saama päris kitsastes tingimustes – köök-tubades ja ühetoalistes korterites.

Kõige linlikuma eluviisiga olid Tallinna ja Tartu mudilased, kel oli võrreldes talustega väiksem kontakt loodusega ning rohkesti mänguaega, kuna polnud vaja vanematele maatöödel abiks olla. Koolilastel oli aga elukohast ja sotsiaalsest taustast olenemata tarvis pühenduda õppetükkidele ja teistele kohustustele.

Kuigi vanemad olid toimetustega hõivatud ja jätsid lastele omapäi olemiseks päris palju aega, suunasid nad siiski järeltulijaid oma töökspidamise järgi. Koduses kasvatuses olid tähtsal kohal töökasvatus, õppimine ja rahvuslikkus. Viimane sai oluliseks just 1930. aastate keskel, samuti soositi neid väärtusi riiklikult, sest lastes nähti Eesti tulevikuelu edasi kandvaid ühiskonnaliikmeid.

Millal mänguasju saadi?

Kui taluperedes leidis peomänguasju üldjuhul vähe, siis keskmisel järjel linnaperes võis olla lapsel neid parkümmend ning jõukamates peredes rohkemgi. Võrreldes tänapäevaga lapsi asjadega siiski üle ei külvatud. Suuremad mänguasjad kinkisid lastele jõuludeks, sünnipäevadeks või lihavõttepühadeks ema-isa ja lähikondsed.

Laste sünnipäevi hakati pidulikumalt tähistama 1920.–1930. aastail tavaliselt pereringis lähemate sugulastega ning üksikute sõpradega morsi ja sünnipäevakringli saatel. Rohkearvuliste külalistega laste sünnipäevapeod polnud veel kombeks – neid said endale lubada üksnes heal järjel pered. Näiteks Eesti Panga pearaamatupidaja poja Uno sünnipäevapidudele oli oodatud kogu klass. Peopildi tegemise ajaks anti lastele kätte Eesti lipukesed ja pähe pandi peomütsid ning lahkudes said kõik väikese kingituse.

Paljud talulapsed võisid poemänguasjadest ainult und näha, ent linnlastel võis selliseid kanne olla päris palju. Fotol näitavad oma lelusid Tallinna ja Tartu lapsed.

TARTU MÄNGUASJAMUUSEUM

„Igaüks, kes sünnipäevale oli kutsutud, sai ise kingituse. Selle võttis ta koju kaasa. Aga seal sai mängida sünnipäevalapse imeliste mänguasjadega, mida polnud varem nähtud ega käes hoitud. Iseliikuvad autod, tuldsülgavad püstolid, häälitsevad loomad. Ja igat sorti maiustuste ja kookide küllus. Oli tore omada sellist klassivenda!“ kirjutab Hellar Grabbi oma mälestuste raamatus „Vabariigi laps“.

Lapsed said jõuludeks ka maiustusi, raamatuid ja tarvikke esemeid, nagu uued riided või jalanõud, kuid järjest rohkem peresid said lubada mänguasjade ostmist ka jõuluningiks. Toimusid jõuluturud ja kauplustes oli sel ajal aasta suurim mänguasjade läbimüük. Nõmme nukutööstuses Läänela võimaldati lastel jõulude eel jõuluvanale koguni telefonitsi oma nukusooovid edastada.

Jõuluajal peeti meeles ka vaesemast perest lapsi, kel polnud lootust jõuluvana või -inglit oodata. Eesti Noorte Punase Risti ja teiste heategevusorganisatsioonide kaudu jagati neile Ameerika Ühendriikidest saabunud maiustuste, rõivaste ja

Nikolai ja Agnes Kultas rajasid Tallinna elitaarseima kohviku ning said ka ise tuntuks. KRISTI KULTAS-ILINSKY ERAKOGU

Kohvikupidaja Nikolai Kultas oli osav mainekujundaja

Nikolai Kultas taipas, kuidas oma uuele kohvikule tähelepanu püüda. Selle avamise puhul saatis ta välja 500 kutset kahele. Kutsutud olid seltskonnategelased, ettevõtjad ja intelligents, kusuures aadressid otsis ta telefoniraamatust. Avamisel oli kohal ka näiteks raadioreporter Soomest, keda hämmastasid peegelseinad, purskkaevud, kohviku kristall ja portselan ning terve seina ulatuses Vabaduse väljaku poole avanev klaasaken.

Oma mälestustes kirjeldab Kultas juhtumit 1938. aastast, mille ta enda kasuks pööras.

Tol sügisel õmmeldi ettekandjatele vormiriietuseks hallikassinised villased kleidid. Kohviku alaline külaline, naiskodukaitse juht Mari Raamot oli kleite nähes leidnud, et tegu on naiskodukaitse värvitooniga, ja esitanud ultimaatumi – tehtagu uued kleidid või naiskodukaitse liikmed enam kohvikusse ei tule.

Kultas kutsus seepeale kokku oma tuttavad ajakirjanikud ja palus neil teemast kirjutada – ükskõik kas poolt või vastu. „Järgmisel päeval oligi ajalehtedes kirjutisi – kas kohviku ettekandjatel võivad olla sama värvi kleidid, kui on Naiskodukaitse? Terve maa hakkas kihama, kõik olid huvitatud – missugused need kohviku Kultas ettekandjate kleidid on? Maalt hakkas tulema inimesi murdu. [---] veel terve aasta läbi meelitas see kohale paljusid, isegi Petserist sõideti siia.“

1 – Peadekoraator Karl Hofmeisteri käsimaal 1931. aastast.
 2 – Kirjutrükis dekoratiivtaldrik marjadega. 3 – Kirjutrükis dekoreeritud
 valmis vaas ja vaasitoorik. TALLINNA LINNAMUSEUM

teadmised neil esialgu puudusid. Seetõttu purunes kaunistamise käigus suur kogus portselani, töötempo oli aeglane ning kasumit ei teenitud.

Nikolai Langebraun nägi ettevõtmises perspektiivi. Ta kutsus Saksamaalt Baierist töödejuhiks Karl Hofmeisteri, kes oli saanud väljaõppe kuulsas Rosenthali portselanivabrikus. Hofmeisteri teadmised, konkurentide puudumine ning ostjaskonna järjest suurenev huvi kodumaiste motiividega odavama portselani vastu viisid Nikolai Langebrauni ettevõtte aga juba 1930. aastal kasumisse.

Järgmiste aastate üldise majandustõusu aegu läks ettevõttel juba nii hästi, et firma laienes Vene tn 12 asuvasse hoonesse, kuhu ehitati Baltimaade moodsaim

Dekoreeritud portselani peeti
luksuskaubaks ja selle importimist
maksustati tollimaksudega. See
andis arengutõuke kodumaisele
portselanikaunistustööstusele.

TALLINNA LINNAMUSEUM

